

Lokalhistorisk Arkiv & Forening

Præstø Kommune

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Bestyrelsen:

Ingrid Dall - formand
Elsie Björklund - arkivleder
Frits Fabricius - næstformand
Hans Olsen - kasserer
Lilli Henningsen
Ole Fog
Knud Skovbæk (komm. valgt)

Arkivets åbningstider:

Hver mandag
kl. 17.00 - 19.00
& første lørdag i
hver måned
kl. 10.00 - 12.00
på Biblioteket

Præstø Lokalhistoriske Forening

Bestyrelsen

Elsie Björklund - formand
Ole Hansen - næstformand
Kim Pedersen - kasserer
Steffen Lyng Sørensen - sekretær
Hans Olsen
Suppl.: Bodil Møller
Jens Bjerre Tybjerg

Kommende

arrangementer:

I samarbejde med
Bevaringsforeningen
planlægges udflugt til
Andelslandsbyen
Nyvang ved Holbæk
m.m. - muligvis 6. Sep.

Udgivere:

Præstø Lokalhistoriske Arkiv &
Præstø Lokalhistoriske Forening

Har du stof til bladet eller
kommentarer til artiklerne
hører vi gerne fra dig.
Ring til Ingrid Dall
tlf. 55 99 24 39

ET TIDSBILLEDE FRA JUNGSHOVED SOGN I RYTTERGODSTIDEN.
(Fortsat fra forrige nummer.)

Men hverken Sidse Pederdatter eller Birgitte Hansdatter havde noget at sige Rasmus Nielsen på, hvad hans levned angik, og det samme gjalt Rasmus Hansens kone i Stenstrup, der også hed Sidse Pedersdatter. Hun sagde, at hun kunne regne ud, at barnet måtte være avlet, mens Anne Jensdatter var hjemme hos sin moder og stiffader, men hun havde aldrig hørt hende tale om, at hun skulle have mistanke til sin datter og mand for legemlig omgængelse, skønt hun dog vidste, at folk løb med nogen "gal snak". Pilemark gik hende nu nærmere på klingen, spurgte, hvad hun mente med gal snak, og indstillede til dommerens afgørelse, om ikke Sidse Pedersdatter burde svare på hans spørgsmål. Da birkedommeren derpå foreholdt hende dette, svarede hun rask, at hun ikke vidste rede på det ord, hun havde brugt, nemlig galskab, og føjede til, at om hun end havde hørt "nogen pladder og sladder", så kunne hun ikke vidne derom.

Niels Pilemark stillede mange spørgsmål til de indkaldte vidner, men efterhånden som sagen skred frem, blev de forøget med et par nye, som også var foranlediget af folkesnak, og denne gang var sognepræsten kommet med ind i billedet. Da Anne Jensdatter og hendes leiermål åbenbart var vedblevet at være samtaleemne, havde hans velærværdighed taget affære. Birgitte Hansdatter til Søren Hansens fortalte, at "Vorherre himmelfahrts dag sidst afviget var hun i kirken, og da hørte hun præsten, hr. Augustinus, sige fra prædikestoelen, at ingen skulde støde sig paa Anne Jensdatters leiermål eller tage nogen forargelse af hende". Det samme sagde flere vidner, men andre sagde, at de ikke den dag havde været i kirken.

Men i stedet for at få snakken til at forstumme, gav præstens formaning næring til en hel del mere sladder, der blev ledsaget af formodninger om, at Rasmus Bødker nok havde givet præsten penge for at fremkomme med sin formaning og derved medvirket til, at hans formodede forseelse skulle kunne forblive dulgt, og der blev ydermere snakket meget om, hvorfra Rasmus Bødker havde fået pengene, da han næppe selv havde haft dem. Det foranledigede regimenstskriverens fuldmægtig til at spørge vidnerne, om de var vidende om, hvor disse penge kom fra. Ja, selv Rasmus Nielsens gamle fader, Niels Hansen fra Smidstrup, blev udfrittet derom, men han svarede, at han ingen tid havde betalt nogen penge hverken for sin søn eller for hans stiftatter, og da Oluf Ring derefter spurgte, om hr. Augustinus Haard nogen sinde havde bekommet penge, for at denne sag ikke skulle komme frem i lyset, men forblive dulgt, svarede Niels Hansen, at præsten i hvert fald ikke havde fået penge af ham og heller ikke af andre, så vidt han vidste. Niels Pilemark blev til sidst så irriteret over Niels Hansens uvidenhed i alle spørgsmål, at han i en hånlige tone spurgte, om

han egentlig vidste, hvor Stenstrup lå, og at hans søn Rasmus Nielsen boede der. Niels Hansen lod sig imidlertid ikke anfægte, men svarede i samme tonefald: Ja, det vidste han da meget vel.

Også Rasmus Nielsens moder, Karen Rasmusdatter, måtte igennem hele den mølle af spørgsmål, som Niels Pilemark kørte frem med, men som hun heller ikke i dette tilfælde kom nogen vegne med, og da han var færdig med sin afhøring, spurgte Oluf Ring Rasmus Nielsens forældre, om de vidste at beskyldte deres søn for nogen utugt med stiftatteren. De svarede begge som med én mund, at de vidste ham ikke skyldig dertil i nogen måder.

De sidste vidner den dag var Hans Andersen fra Smidstrup og hans kone Anne Nielsdatter, som var Kirsten Pedersdatters søskendebarn, men deres udsagn faldt øje sammen med de hidtil førte vidners. Til sidst trådte monsieur Ring frem og spurgte først, om nogen havde set Anne Jensdatter "i u-tugtig forretning med Rasmus Nielsen, hendes stiftfader. Det sagde vidnerne nej til, de havde aldrig set tegn eller gerning til ringeste utugt i nogen måde. Dernæst spurgte Ring, om ikke præsten den dag, da han fra prædikestolen havde advaret menigheden mod forargelse, havde oplyst de tilstedeværende om, at Anne Jensdatter havde "standet aabenbare skrifte i Stefnsherit" og udlagt bådsmænd Hans Rasmussen som sin barnefader, og det svarede de ja til, alle som havde være i kirke hin dag. Endelig spurgte Ring, om nogen vidste andet om Rasmus Nielsens end det, som en ærlig mand vel eigner og anstaar". Samtlige vidner erklærede, at de ikke vidste noget uhæderligt at sige ham på.

Den 28. august irettelagde Oluf Ring to stævнемål imod Niels Pilemark. I det ene krævede han på Rasmus Nielsens vegne "frikiendelsesdom og anden erstatnings erholdelse", og i det andet begærede han på hr. Augustinus Haards vegne "satesfaction for påførte sag og nærgaaende begiegnelse, hand har brugt imod citanten og hans embede udi den process, hand hafde drefvet imod Rasmus Nielsen i Steenstrup med videre". Pilemark protesterede voldsomt imod stævнемålet på Rasmus Bødgers vegne og det gjorde han under henvisning til loven, der sagde, at en hovedsag burde pådømmes for en bisag. Birkedommeren gav ham medhold heri og pålagde Ring fjorten dage senere "at fremlege de i hans procedure paaberaabende bevisligheder til nærmere skiøn i sagen".

Niels Pilemark havde iøvrigt et gevaldigt mas med at få folk til at møde op på tinge, når de skulle vidne i sagen mod Rasmus Bødger. Den dag, Oluf Ring irettelagde sine stævнемål, havde ikke én eneste givet møde, og Pilemark måtte derfor under trussel om lovens straf pålægge dem at møde senest fjorten dage derefter, den 11. september. Det første vidne den dag var Hans Pedersen fra Smidstrup, der blot kunne bekræfte, hvad han

havde forklaret i et forhør, som var blevet holdt i Smidstrup den 8. August. Anne Nielsdatter, Peder Andersens kone i Stenstrup, kunne heller ikke give flere oplysninger, og det var Niels Pilemark ikke tilfreds med. Han mærkede "af dette vidnes udsigende, at hun sparer hendis sandhed" og pålagde hende at sige, hvad hun vidste, men det kom han ingen vegne med. Det, hun kunne fortælle, var kun hvad hun havde hørt af andre, og lige så magert var hendes mand Peder Andersens vidnesbyrd, der gik ud på, at han først havde hørt rygterne om Rasmus Bødker, da han var blevet stævnet til tinge. Andet fik regimentsskriverens fuldmægtig heller ikke ud af de næste vidner. De sidste to vidner glimrede ved deres fraværelse. Det var Niels Nielsen af Smidstrup, der var syg, og Jørgen Hansen af Stenstrup, der var kørt til København.

Da Pilemark havde afsluttet sin afhøring af vidner for den dag, fremstod Oluf Ring og begærede, at Kirsten Pedersdatter, Rasmus Bødkers hustru, nu fik lov til ved ed at bekræfte sit vidneudsagn, men det blev på fuldmægtigens forlangende forhindret af dommeren. Derpå irettelagde Ring en attest fra hr. Jens Mariager i Magleby, som han krævede tilført sagens akter. Desuden tilbød han at betale Anne Jensdatters lejemålsbøder, naturligvis mod "fornøjelig" kvittering, når blot han vidste, til hvem han skulle betale den enten til krigsråd Bruun i Arnøje eller til regimentsskriver Hans Madsen i Næstved.

Heller ikke den næste tingdag, den 25. september 1721, skete der videre i sagen. Godt nok mødte alle de indstævnede vidner op, deriblandt også en mand fra Roneklint, to fra Bønsvig samt Ole Hansen og hans kone fra Egebjerg i Skibbinge sogn, men da Pilemark skulle i gang med at afhøre de fremmødte, begyndte Oluf Ring at komme med indvendinger. Han mente ikke, Pilemark kunne tillade sig at føre vidner, eftersom hr. Augustinus og Rasmus Bødker ikke var stævnet til denne dag, og det dog var dem, sagen verørte. Det gav dommeren ham medhold i, og sagen blev udsat i yderligere fjorten dage.

Men den 9. oktober var det Pilemarks tur til at anmode om udsættelse, og han undskyldte det med, at han ikke havde fået en udskrift af det, der hidtil var passeret i sagen contra Rasmus Nielsen og Anne Jensdatter, "hvilket hand paa andre og højere steder steder agter at forevise, førend videre med sagen fortfahres", så "hand var des aarsage høyiligen forarsaget endnu at begeiere fjorten dages andstand, om han inden det kand indhente høye øfrigheds naadigste betenkende om sagen".

Den 23. oktober fremlagde Niels Pilemark sit skriftlige indlæg i sagen og Oluf Ring lovede at besvare det fjorten dage senere. At han holdt sit løfte fremgår af dommen, men desværre ses ingen af disse indlæg at være indført i tingbogen, til trods for at de var blevet læst, påskevet og vedlagt

sagens øvrige akter. Heller ikke Pilemarks indlæg af 27. november ses indført. Han havde ugen i forvejen været i Magleby for at holde forhør over Anne Jensdatter, og han fremlagde i forbindelse hermed to dokumenter i retten, det ene en beskikkelse fra Pilemark til hr. Jens Mariager, der var sognepræst i Magleby, det andet hr. Mariagers svar tre dage senere. Hverken Oluf Ring eller hans klienter havde umaget sig med at give møde på tinge, så sagen blev udsat i endnu fjorten dage, således at Rasmus Nielsen, såfremt han ønskede det, kunne få mulighed for at møde op og tage til genmæle.

Men Rasmus Nielsen agtede ikke at at spille mere tid på tingrejser. Han havde jo én gang for alle nægtet sig skyldig i det, Niels Pilemark beskyldte ham for, og havde med egne øren hørt, at ingen af hans bysbørn og heller ingen af beboerne på "Joenshofvidt øe" tiltroede ham en sådan adfærd, som regimentsskriverens fuldmægtig havde udfoldet så store anstrengelser for at overbevise ham om. De havde stået sammen omkring ham og kun vidst godt at sige om ham til trods for, at de måske selv i nogen grad havde medvirket til udbredelse af de rygter, som til sidst havde sat retsmaskineriets knirkende hjul i gang. Birkedommer Hans Eilersen, der boede i Baarse, lagde i hvert fald ikke skjul på, at det ene og alene var på "denne udspreede tale og paasagn, at velbemeldte hr. regiments-skrifver Madsen hafver ladet efterforske og undersøge sagen", der nu endelig var blevet så oplyst, at der kunne afsiges en dom.

Dommen faldt torsdag den 5. marts 1722, sidst på dagen. Birkedommeren havde først oplæst en efterlysning fra forpagteren på Grevensvænge angående en "røddraget studling i andet aar, mercket et stöcke af høyre øre med et huul igiennem", vurderet til én sletdaler. Derefter et par kongelige forordninger og plakater, et par tillysninger fra amtmand Schøller angående den årlige skovsession og bortforpagtningen af tolden på fødevarer i Køge by, samt en klage fra rytterbonden Jørgen Eilersen af Hammer over "dend store skade, hand har taget paa hans bæster, faar og svin forgangen aar og indeværende aar, idet de af paakommende svaghed er bortdøde". Der udoover var ikke mindre end elleve retssager med flere omstændelige vidneafhøringer blevet behandlet, inden hans Eilersen efter en kort pause, som birkeskriveren kunne anvende til at skære sig en ny gåsepen, satte sig bedre til rette i dommersædet og påbegyndte oplæsningen af sin kendelse i sagen mod Rasmus Nielsen Bødker. Det viste sig at være en længere smøre, for lang til at gengives i sin helhed.

Først udbredte dommeren sig om selve historien om Anne Jensdatters lejemål, om hendes ophold i Stevns herred og i København og kom derefter nærmere ind på de kendte vidner og deres udsagn, som han omhyggeligt gengav, både dem, der kunne være belastende for Rasmus Bødker, og dem, der var til fordel for ham. I spørgsmålet om barnefaderen

fremgik det af hr. Augustinus Haards egenhændige skrivelse af 26. juni i 1721, at bådsmanden Hans Rasmussen havde talt med hr Haard selv i København et par måneder i forvejen, nemlig den 23. april. Han havde ved den lejlighed vedkendt sig barnet og sagt, at han ville gifte sig med moderen og bosætte sig i Præstø.

Efter nøje gennemgang af sagens præmisser nåede Hans Eilersen omsider til den konklusion, at anklagerens irettesættelse ikke kunne tages til følge, men kendte for ret, at Rasmus Nielsen "icke alleene bør befries for at skaffe oftbemeldte hans stiftatter Anne Jensdatter til stede til videre examination, men at meerbemeldte Rasmus Nielsen bør for denne blotte beskyldning og paaførte blamé (skamplet), rye og rygte iblandt folch i alle maader fri at være".

Hvad angik de beskyldninger, der var rettet imod hr. Augustinus Haard, at han skulle have taget imod penge for at få sagen mod Rasmus Nielsen dysset ned, så var birkedommeren ude af stand til at se, at der fandtes beviser for det, men måtte dømme således: "Thi bør fordi (derfor) samme nærgaaende paasagn og ord at være lige som død og magtesløs og icke at komme hans velærværdighed enten paa hans person eller embede til nogen ringelse, forkleinelse eller præjudice i nogen måde, men ham derfor i alle maader frij at være".

Dermed var så denne langsommelige proces omsider bragt til en lykkelig afslutning. Først og fremmest for Rasmus Nielsen, som havde været udsat for de groveste beskyldninger, men som i retten havde fået god støtte af sin kone, Kirsten Pedersdatter, der havde givet ham det vidnesbyrd, at "de altid, saa længe de hafver været i egteskab, hafver de levet christelig og kjerlig tilsammen". Niels Pilemark derimod, der nu i bogstaveligste forstand stod med håret ned ad nakken, måtte nok erkende, at alle de kræfter, han havde brugt på denne sag, var fuldstændig spildte.

Det vil nok være rigtigst at slutte denne skildring af med at berette, hvorledes tilværelsen fremover formede sig for sagens fire hovedpersoner, regimentsskriveren, hans fuldmægtig, sognepræsten og rytterbonden.

Denne beretning må vi af pladshensyn desværre gemme til næste nummer af bladet.
(red.).

Besøg på OREMANDSGÅRD m.m.

Tirsdag d. 26. maj besøgte ca. 50 medlemmer af Lokalhistorisk forening Oremandsgårds gods. Vejret var tørt, men halvkoldt i vinden, så alle stod og skuttede sig medens godsejer Daniel Hage fortalte om Gl. Oremandsgård..

Man ved, at der på hver side af Staureby Vig har ligget 2 gårde, Jungshoved og Ormhoved (Oremandsgård). Man antager, at Gl. Oremandsgård er øldelagt af svenskerne samtidig med Jungshoved. Der er i alle tilfælde en bakke 400 m sydøst for den nuværende avlsgård, hvor der er fundet murbrokker, våben og kanonkugler.

Gl. Oremandsgård dyrkes økologisk og drives derfor også med en stor besætning, således at der bliver fuld udnyttelse af de lave arealer med græs.

Den økologiske butik blev besøgt, og flere fik købt ind, inden den lange bilkortege kørte gennem skoven til Husflidsskolen, som Daniel Hage berettede meget udførligt om. Både om bygningen og om hans familie, der

fik den bygget, således at omegnens piger og karle kunne blive undervist i fritiden. I dag bruges bygningen til forskellige formål, samt til koncerter om sommeren arrangeret af Daniel Hage.

Fra "Snitskolen" gik turen gennem skoven til Oremandsgårds hovedbygning. Her fortalte Daniel Hage om sin slægt, der erhvervede godset i 1861 og har boet der siden. Den nuværende hovedbygning blev opført i 1933, da den gamle hovedbygning med tårne og spir brændte.

Den medbragte kaffe blev indtaget på den store terrasse med en skøn udsigt til parken med de mange store rhododendron. Det veltilrettelagte besøg sluttede i stuerne, hvor vi fik fortalt om og beundrede de gamle malerier og det store bibliotek med mange gamle bind, som heldigvis blev reddet ved branden.

En stor tak til Daniel Hage for den gode aften.

Frits Fabricius.

For hundrede år siden var sammenkomsterne på Oremandsgård af en lidt anden art.

Meget á propos det ovenstående fandt jeg følgende notits i

PRÆSTØ AMTS AVIS OG SYDSJÆLLAND

fra 19. juli 1898:

PÅ OREMANDSGAARD afholdtes Søndag en større Festlighed, hvortil samtlige Godsets Beboere var indbudt. Landbrugsminister, Hofjægermester Hage vilde ved denne Fest sige Godsbeboerne Tak for alle de Beviser paa disses Hengivenhed, han med sin Familie havde modtaget i Løbet af forrige Aars afholdte Familiefester paa Godset.

Gjæsterne mødte i et Antal af ca. 400 og blev hver især af Herskabet budt Velkommen ved Ankomsten. Ved 6-tiden marcheredes med Musik til Bordene, som var dækkede i Alleen i Parkanlægget, og Landbrugsministeren udbragte en Skaal for Kongen. Derefter bød han velkommen til Bords, idet han dvælede ved Minderne om al den Kjærlighed, der i det forløbne Aar fra Beboernes Side var vist ham og hans Familie, og sluttede med et Leve for Fædrelandet.

Pastor Mygind talte derefter for Landbrugsministeren og hans Hustru.

En Husmand fra Ugledie udtalte Haabet om, at det smukke og gode Forhold mellem Godsejeren og Beboerne al Tid maatte bestaa.

Skovridder Rosthøj talte for Børnene, som han ønskede maatte have Held til at løfte den Arv, Forældrene efterlod dem, til at sætte lige saa smukke Mærker blandt Beboerene, opleve lige saa mange lyse Minder som Forældrene.

Pastor Mygind talte atter for Godsejeren og hans Familie, hvorefter Maaltidet hævedes..

Ja, andre tider, andre skikke. Og dog er alting ikke helt forandret, den aften på Oremandsgård i 1998 kunne det godt fornemmes, at familien Hage har et naturligt og fasttømret forhold til egnen og dens beboere.

(red.)

I PRÆSTØ POSTEN, som var et medlemsblad for Præstø og Omegns Hjemstavnsforening i København, har jeg fundet en serie indlæg fra et medlem som var født og opvokset i Præstø. Vedkommende har desværre ikke sat sit navn under, men han må være født i 1880'erne. Han skriver i 1946:

50 ÅRS MINDER FRA PRÆSTØ.

Det er fra Tiden omkring 1890 at jeg kan huske, hvad der er foregaaet i min Fødeby, og det er disse Minder, jeg har faaet Lyst til at skrive ned.. Klasseforskellen var paa den Tid stor i den lille By. Det kunde ikke tænkes, at Byens Haandsværksmestre eller deres Fruer kom sammen med Arbejderklassen. Haandsværksmestrene havde Klassefølelse og var ogsaa dygtige i deres Fag. Der blev jo heller ikke fremstillet alle de Fabriksvarer som nu. Skulde man have Tøj, gik man til Skrædderen og fik taget Maaal. Hvis det var fodtøj, gik man til Skomageren, som tog Mål af ens Fødder og syede Fodtøjet derefter. Ligeledes fandtes der gamle Fag, som f. Eks. Væver, Lysestøber, Feldbereder, Garver samt en Pottemager, som nu bor uden for Byen, men hvis Produkter er kendt over det ganske Land.

Af Foreninger fandtes der "Fugleskydningsselskabet af 1808". Haandværkerforeningen er stiftet 1859, men da denne Forening havde optaget "Ikke-Haandværkere", stiftedes senere "Haandværkerklubben",

hvor kun Haandværksmestre kunde være Medlemmer, og kun efter at Medlemmerne med sorte og hvide Kugler havde stemt for Optagelsen. Desuden fandtes der en Sangforening.

Hveranden Tirsdag i Maaneden var der Marked paa Torvet, hvor Landboerne kom med Heste, Køer og Grise og handlede. Men i December var der stort Julemarked, saa havde forskellige Haandværkere Boder paa Torvet, men i December var der stort Julemarked, saa havde forskellige Haandværkere Boder paa Torvet, hvor der bl.a. altid var et stort Telt md Christiansfelder Honningkager samt en del Gøgl saasom Pladekastning, Tombola, Professor Labri, "En vild Mand, fanget i Afrikas Urskove", En Kalv med 6 Ben og andre Uhyrligheder.

Af Forlystelser var der ikke mange. Om Søndagen kom der et Par Gange omrejsende Cirkus til Byen. Cirkus'et slog Teltet op i "Dalen", og om Eftermiddagen drog Cirkusfolkene til Hest, fint udpyntede og med Musik gennem Byens Gader, og med Udraaber reklamerede de for Aftenforestillingen.

Jeg husker en Gang, hvor Cirkusdirektøren havde faaet overtalt en Dyr læge i Byen til at ride Skoleridt i Manegen, hvilket jo var et mægtigt Trækplaster. Om Sommeren var der ogsaa Fiskeriforeningens Kapsejls og Fest paa "Frederiksminde". Medens Kapsejlsden varede, var der Dystløb i Havnen. Det bestod i, at nogle af Byens Læredrenge fra Stavnen af en af Kammerater roet Baad med lange Stager søgte at skubbe hinanden i Vandet. Sejrherrn blev belønnet med en Præmie paa 2 kr. De øvrige Deltagere fik en Fribillet til Festen.

(fortsættes i næste nummer.).

HAANDVÆRKERFESTEN I PRÆSTØ.
28. AUGUST 1887.

© Ridiger, Fot.